

Edit Pettersson, Götåkra

berättar för Sture Hjalmarsson 1981-11-18

Jag är född i Kullabo i Gällstad den 28 maj 1899. Mina föräldrar hette Frans Idor Johansson, född i Dalstorp 1857 och Ida Maria Johansdotter, född i Gällstad 1860.

Min mor ärvde Kullabo efter en ogift broder som dog rätt ung. Vi hade varit många syskon, men det var bara min 10 år äldre broder och jag som överlevde. Det var på den tiden då det var så stor barndödlighet. Två var dödfödda, det minns jag min mor tala om. Sedan var det två flickor och två pojkar som hade fått dop. Flickorna skulle heta Elin och Elsa och pojkarna Edvin och Karl. När jag var liten visade min mor mej var på kyrkogården som mina syskon var begravda.

Min far hade många kommunala förtroendeuppdrag och så var han kyrkvärd. När de här kommunalmännen kom tillsammans så skulle det vara kalas, mat, kaffe och sprit, det minns jag. Bl.a. så var det C.A. Johansson på Svenstorp och N.H. Nilsson i Knapagården.

När jag började skolan gick jag först i Kvarnhults småskola för småskollärarinnan Ester Andersson och sedan i folkskolan i Gällstad för Wilhelm Fogelqvist. Jag gick och läste för prosten Thomaeus i Gällstad, han var nog lite modernare än prästerna brukade vara på den tiden.

Han var så snäll mot oss barn och så var han en förespråkare för nykterhetsrörelsen. Det var en kusk på Prästgården som hette Ohlsson och han skjutsade prosten till Grönahög en gång, i en kärra. Det var en söndagsmorgon och någonstans uppigenom fick de se en dräng som låg i ett dike, han hade väl supit sig full på lördagskvällen och blivit liggande i diket. ”Ser du vad spriten ställer till?” frågade Thomaeus Ohlsson. ”Han har fått för mycket” svarade Ohlsson, ”men lite är gott”.

Detta har sedan blivit ett ordstäv: ”Lite är gott”.

När jag skulle gå och läsa så bodde det ett folk i Bondegärde som hette Johansson och dom hade en flicka som var lika gammal som jag och hon hette Elna, och vi var mycket goda vänner. Hon och jag fick för oss att vi skulle gå och läsa för Lönnerblad i Marbäck, för där fick flickorna ha vita klänningar när

de konfirmerades, medan dom i Gällstad hade svarta klänningar.

Jag hade talat med far om detta, men han tyckte inte om det och han frågade mej: ”Tycker du det passar att du sitter i Marbäck på din konfirmation Mikaeliedagen, när jag är kyrkvärd i Gällstad?”

”Du får väl fråga prosten” sade han. Elna och jag ville ju inte ändra oss och det blev bestämt att jag skulle tala med prosten vid inskrivningen. Vi skulle skrivas in i den gamla sockenstugan som var ovanför skolsalen och jag stannade i förstugan innanför. Jag hörde prosten komma stampande med sin käpp och när han kommit uppför trappan och fick se mej sade han: ”Se, god dag, vad kan du ha på hjärtat, min lilla flicka?” sade han. ”Jo, Elna Johansson i Bondegärde och jag vill gå och läsa i Marbäck”. Jag sa ju inte att det var för klänningarna.

”Säger du det” sa prosten, ”Vad tycker dina föräldrar om det då?” Jag var ju uppriktig och talade om vad dom tyckte. ”Ja, det tycker jag också, jag tycker du ska stanna här” sa han och klappade mej på axeln.

Så både Elna och jag fick konfirmeras i svarta klänningar och det gick ju bra det också- Vi var så många läsbar, jag tror att vi var ett 70-tal.

När vi gick och läste så var komminister Lönnerblad präst i Marbäck men några år tidigare hade komministerbostället varit i Bondgärde och där har bott många präster under årens lopp.

Den som var före Lönnerblad hette Sjöholm och han räknades för att vara mycket opraktisk, men hans fru var mycket kunnig och praktisk. Hon brukade säga till sin man: ”Du förstår, det måste vara så.” Fru Lönnerblad var en mycket fin dam och såg bra ut, hon var inte högfärdig, men det var stil över henne.

Lönnerblad var mycket god vän med mina föräldrar, när han gick mellan Vegby station och Bondegärde brukade han komma in hemma och hälsa på ibland. Prästerna i Bondegärde hade nog jordbruket själva, tror jag. Dom hade både drängar och pigor, för på den tiden arbetade inte prästfruarna. Lönnerblad var en mycket god predikant och han blev senare kyrkoherde i Berghem och han är begravd där.

I min barndom var det stolordning i kyrkan. Det innebar att folk från de olika rotarna och gårdarna hade sina särskilda platser i kyrkan. Sedan byttes platserna för varje år, så det gick lite fram och tillbaka. Undantagen från denna stolordning var den så kallade ”frustolen” som var bänken längst fram på vänster sida.

Där satt först och främst prästerskapet, doktorinnan Thomaeus, fröknarna Hulda och Emma Svalander, fru Jönsson på Toarp och fru Rundqvist på Berga och kanske några till.

Om man fick sitta i bänken efter denna ”frustol” så kunde man känna doften av eau-de-cologne-flaskan som gick mellan de fina fruarna. De nedersta bänkarna på läktaren kallades ”Kurläktaren” och där fick man arrendera platserna. Skomakaren på Hultet och min svärfar, skomakaren Pettersson i Boarp satt alltid uppe på läktaren när dom var i kyrkan. På den tiden gick folk i kyrkan mera allmänt och skomakaren i Boarp var mycket kyrklig.

I min barndom fanns en del små lågstugor som för länge sedan är borta. Ovanför skomakare Petterssons, där Gunvor i Björkäng och hennes man har byggt, låg förr en liten stuga som kallades ”Fies”. Fia eller Sofia som hon hette, var så fördärvad i sina ben av bensår, så hon hade så svårt att förflytta sig och den andra gumman som hette Maria Pettersson skulle sköta om henne. Maria hade en pojke och ”skomarn´s töser” som dom sa, började att kalla henne för ”Svärmor” och sedan fick hon heta ”Svärmor” i hela sitt liv. Hon var en lättaktig och snygg gumma och hon försökte att hålla rent och snyggt omkring sig, så gott det nu gick.

Det var bara ett rum i den lilla stugan och det var lite avbalkat till kök och skafferi. Fia satt i sängen, jag tror aldrig att jag minns henne stå upp någon gång, men längre tillbaka när hon var uppe någon gång, lär hon ha stött sig på ett par käppar. På den tiden fanns det inget ålderdomshem i Gällstad, och då fick de gamla hysas in lite var som helst. Ofta var det så att de lämnades ut till dem som erbjöd sig att ta dem till det lägsta priset och det kunde vara olika år från år.

Algot Nilsson från Ekeberg utackorderades till den lägstbjudande när han var barn. Hans mor var änka och när hon måste ut och arbeta för deras uppehälle så lade hon en brödkaka på barnens huvudkudde och sedan fick de klara sig bäst de kunde på dagarna. Algot kom till en Nilsson i Påbo som tog honom för den lägsta betalningen och sedan blev han bleckslagardräng där. Senare blev han gårdfarihandlare med bleck och på äldre dar bosatte han sig i den lilla stugan vid Ekeberg. Han var då ofta hemma hos oss i Kullabo och hjälpte till med en del arbeten.

Amandus Isaksson bodde i Danstorp och han var gårdfarihandlare. Jag minns så väl när han kom till oss på Kullabo med sin påse.

”Detta har jag riktigt tänkt att den snälla mor Johansson ska ha” sa han. Han var nog aldrig gift denne Amandus, men däremot hade han en syster som hette Anna och hon var gift med en f.d. rallare som hette Karl Johansson. Han och Ludvig Franzén kom till trakten när järnvägen mellan Limmared och Ulricehamn byggdes. Karl Johansson och Anna bodde i den långa röda stugan mitt emot Franzéns.

Jag minns när det var en stuga på Toppås och Källäng var ett litet ställe som låg mellan Kullabo och stora landsvägen. Lagården står kvar ännu, folk säger att det skulle spöka där, men jag har gått förbi där många nätter och jag har då aldrig sett något spöke.

Det fanns två stugor nedanför Dunderbacken, i den ena, som låg strax intill Dunderbacken, bodde en gumma som hette Kristin och jag undrar om hon inte var dövstum. I en stuga lite längre ned bodde en gumma som hette Johanna, hon hade en dotter som hette Maria och hon reste till Amerika. En gång när hon var hemma och hälsade på, så fick jag en docka som kunde blunda, av henne och det var något mycket storslaget på den tiden. Denna stuga var så välvårdad och denna Johanna var en så snygg och fin människa, men jag kan inte minnas några karlar på det stället.

I en stuga som hette Aspelund bodde Johannes Svensson och hans fru, allmänt kallad ”mor Svensson”. Detta var föräldrar till Axel Svensson som var torpare på Dunderbacken innan han flyttade till Hjortsbacka. Dom hade också en dotter som hette Judit och hon gifte sig med Axel Andersson i Säm Lunden.

”Mor Svensson” var ofta hemma och hjälpte till för min mor var sjuklig. Jag glömmer aldrig när vi varit nere vid bäcken och silat potatis en gång. Vi hade malt potatis där nere och det skulle bytas vatten på den där mäskan och så skulle det röras upp på nytt.

Vi var där tills sent på kvällen och när vi skulle gå hem så var det riktigt nermörkt, så vi såg ingenting. Jag var inte så gammal då, men jag fick följa med och hjälpa till i alla fall. ”Nu är vi på gångstigen” sa Mor Svensson, men när vi följt den ett tag så kom vi till en gärdesgård. Då visade det sig att vi hade gått i ett gammalt dike istället för på en gångstig. Vi fick sedan följa gärdesgården och så småningom kom vi till vår ”fårahytta” och sedan råkade jag ju hem.

Axel Svensson och hans fru Hilma gjorde 10 hjälpedagsverken om året. Vi hade också en piga i mitt hem, det var Augusta på Tittås och hon var hemma hos oss i sju år.

I vår stuga hemma var det två rum på gaveln och i dessa fanns kakelugnar, i köket fanns ju en kokspis och i rummet intill köket, som vi kallade "kammaren" hade vi en öppen spis. Vattenledning fanns ju inte utan vattnet hämtades i en brunn ute på gården och det togs upp med en "våkt".

När säden kördes in så skulle den "laas" i ladan, det innebar att alla nekerna lades väl intill varandra med "brummet" d.v.s. axen upp, så att det blev en jämn, fin "stäle". Det var alltid far som "laade" och förutom honom brukade det vara två till att kasta nekerna, förutom den som var i lasset,

Till julen var det mycket arbete som skulle göras, då skulle det slaktas, det skulle bryggas dricka och det skulle bakas. När juldagarna var över så var det dags för julakalasen för både grannar och släktingar. "Förning" förekom vid bröllop och begravningar och längre tillbaka skulle också den som gick med förning till en begravning "titta på liket" och det var inte så uppskattat av oss ungdomar.

Jag fick aldrig gå på några baler, men vi hade ofta ungdomskalaser på den tiden och dom hade vi i hemmen. I Närarp hade vi s.k. "tuttekalas" under krigstiden. Vi bakade "tutter" av ägg, mjölk och mjöl. Dom bakades i sådana här krusiga bakelseformar och dom blåste upp, hade man då lite sylt att lägga i dem så blev det riktigt gott.

Vi brukade hålla till i den "lillastuga" som finns i Närarp. Vi hade lite kaffeböner med oss var, för det var ju ont om kaffe då. Någon gång hade vi också våffelkalas på samma ställe. Det var ett rätt bra stort rum, Sven i Möllebo var där och spelade dragspel och vi hade så roligt så. Där fick jag vara med, men annars kunde far vara besvärlig när jag vill ut och ha roligt ibland.

De där "tutterna" var nog något som Mimmi Nilsson hade med sig från Amerika. Dom användes visst som frukostkaka till kaffet där.

Mimmi Nilsson var i Amerika i tre år innan hon gifte sig med Severin Larsson. Dom köpte en gård i Götåkra när de kom från Amerika, men hennes man hade nog fått den där asbetssjukdomen och han dog, vid knappt fyllda 40 år. Sedan gifte hon om sig med en hette August Nilsson och han hade också varit i Amerika. De gifte sig på hösten, han dog på våren och nästa höst föddes deras dotter Lilly.

Sedan dog också Lilly ung, hon var bara 18 år. Hela Mimmis liv var tragiskt, men hon hade gott humör, hon ville gärna ha folk omkring sig och var pigg på att ställa till kalas och bjudningar mycket ofta.

Hilma Bolander var en resolut kvinna, hon var ofta hemma i Kullabo och hjälpte oss när vi skulle byka, men vad hon levde och gick an. En gång körde vi tvätten ned till ån för att skölja den, det var nedanför Prästkvarnen som vi skulle hålla till och ”bösta” byken. Det var fruset och vi stod på isen med våran tvätt. Mjöltnaren i Prästkvarnen malde men mjöltnaren i Bergakvarnen, som låg lite längre ned, han hade malt färdigt så han stängde av. Följden blev att vattnet steg över isen där vi höll till och isen började lossna. Hilma stack iväg med bösteln i näven ned till Moje och skrek till honom: ”Mal för...vi håller ju på att flyta bort”. Jag var så rädd att hon skulle slå till honom med bösteln, för hon hade inget vett när hon blev arg.

Och vad hon levde där hemma i brygghuset. Det var så att både Einar och drängen lågo i ett rum över brygghuset och Hilma tyckte det var farligt att elda i brygghuset därför. ”I kunne la begripa, va skulle dä bli å om dom bränner inne”, sa hon.

När man skulle byka så var det noga med hur man lade kläderna i bykkaret, olika lager skulle ligga kors och tvärs så att vattnet rann igenom, men det fick heller inte rinna igenom för fort. I botten lades karstickor och på dessa skulle askesäcken ligga. Nötben brukade vi hemma använda till karstickor, det skulle visst vara bra.

En gång när vi skulle byka så rann inte vattnet igenom och då fick vi plocka upp alla kläderna igen och lägga om dom på nytt. Sedan skulle man då ösa lake på kläderna, först i kalle, rätt länge. Sedan var det att ösa värme och då hade man en brygghusgryta som man eldade under och den värmden man laken i. Det tog lång tid att byka.

Först skulle ju kläderna tvättas på bräde och det tog en stor del av dagen och när sedan kläderna voro lagda i karet och det var dags att börja ösa kalle började det lida mot kväll. Då kommo ofta pojkarna och hälsade på flickorna när de höll på med byket. De kunde också få hjälpa till att ösa och man hade mycket trevligt i brygghuset på bykekvällarna.

Om man inte ”öst i värme” på natten så fick man göra det på morronen dagen därpå och sedan skulle då tvätten sköljas och det skedde vid ”böstningen”, då man med ett ”klappeträ” eller ”böstel” slog tvätten mot en ”böstetavla”.

Kläderna användes nog längre förr än nu, innan de tvättades och karlarna hade då vita skjortor närmast kroppen och med det hårda utearbete som då var, så blev nog ofta dessa skjortor rätt hårt nedsmutsade och svårtvättade.

Elias Johansson hade affär i en liten stuga som låg ovanför Kullabo. Det var bara rum och kök i stugan och affären var i rummet. Den varade inte i så många år, Karl Gustavsson i Jonagården övertog lagret och satte upp affär hemma hos sig.

När det blev tomt i stugan så skulle vi ha bal där och vi hade lånat porslin i mitt hem i Kullabo. Jag skulle få vara med och freda vårt porslin. Hegart Lundin på Ekeberg skulle vara värd där och se till ordningen. Men det var en del som söp till mycket ändå, det var en dräng i Bondegärde som hette Fritz och så var det naturligtvis Kalle Lustig. Jag fick stå framför bordet och se till att dom inte ramlade på det och slog sönder vårt porslin.

Fram på natten sa jag till Hegart att han måste försöka att hålla igen lite, för han skulle ju vara värd. Erik och jag hade börjat ha följe då, men Erik var inte hemma vid den här balen för han var ute med handel. Han och Lundin på Ekeberg köpte varor från Claes Andersson i Ulricehamn, som dom drog på en kärra uppåt Skaraborgs län. Jag minns att jag skrev till Erik och berättade om den här balen. När dom var ute och handlade så tjänade dom lite pengar, för det hade de ju aldrig några annars.

Och de gamla morerna hade heller aldrig något att vara med. Erik talade om att han brukade ge sin mor någon krona när han kom hem och hade varit ute och handlat och hon blev väldigt glad för detta. Hon hade så ont i sina ben så hon fick sitta på en stol och uträtta sina arbeten.

Jag var i Dalstorps prästgård ett tag och det var strax före det att mor dog och hon dog 1918, hon hade varit sjuklig länge då.

Vi gifte oss 1926 och flyttade då till Dunderbacken där far hade satt upp både ny byggning och en ny ladugård. Det var ju inte så stort jordbruk där, vi kunde inte ha mer än 3 kor och häst, men Erik var ju också ute och snickrade å den tiden och jag satt hemma och hade en stickmaskin. Jag stickade något som kallades bröstvärmare.

Ingvar föddes 1927 och vi gick ibland rätt över till Eriks hem och hälsade på. Ingvar var då så liten så att han inte kunde komma ur sängen och vi gick ifrån honom när han hade somnat på kvällen. Men svärmor brukade säga: ”Ja dä ä la så rolit när i ä här, men ja ä så danner för eran pojk.”

När vi gifte oss så var det bröllop i Kullabo. Kyrkoherde Johnson var hemma och vigde oss i ett av rummen därhemma. Vi hade ordnat med att det skulle bli dans i vår lillastuga på kvällen efter vigseln när prästen hade gått hem. Men han stannade så länge på kvällen så vi var nog lite otåliga. Rätt vad det var så kom spelemännen, det var Ludvig Hylander och Sven i Möllebo, men prästen tog så god tid på sig och vi kunde ju inte sätta igång dansen innan han hade gått...

När man hade fått barn förr i tiden så var det ju något som kallades kyrkotagning. Då skulle den nyblivna modern gå fram till altarringen före högmässan för en liten ceremoni och då skulle barnets gudmoder stå upp i bänken under tiden. Jag var med om detta när jag fått Ingvar, men när Britta föddes så var det inte längre vanligt.

Den sista som kyrkotogs här i Gällstad var nog Märta Kjällerström på Björkholmen.

Erik var aktiv skytt och medlem i skytteföreningen och dom hade ofta fester i Hassleparken i Närarp. Gustav Karlsson som bodde där var inte så glad över dessa fester, för bilarna som parkerade där kunde trycka ned något grässtrå på hans ägor. Jag minns en gång när det var någon skyttefest, så kom Gustav Karlsson hem och då sa han till Erik: "Du som är med i den där dansbanekommitten." "Nej, jag är inte med där," sa Erik. "Ja, men du är väl med i skytteföreningen och jag tycker du ska hålla lite ordning där" sa han. Gustav Karlsson var svår, han bråkade mycket med gränserna i skogen, det var mellan hans skog och Hjortsbacka.

Lantmätaren var inkopplad och Erik var också uttagen att gå "skernegang*".

* *Skerne = gräns*

Erik sa att Gustav var mycket fräck och han var arg på honom också för att han hade blivit uttagen att gå med...

När vi bodde på Dunderbacken så var vi ju grannar med folket i Pjukesbo och där var många barn. Karl var gift med en som hette Tekla och hon var syster till Berta i Kullabo. Dom bodde ett tag i Tvärred och hade en gård som hette Fornabo.

Hedda var gift i Boda i Månstad och Hilda var hembiträde i Göteborg, hos en Reutersköld, som hade han dom Carnegie sockerbruk. Jag var där en gång och hälsade på henne, milde, så fint det var där. Ragnar hade haft barnförlamning, så han satt hemma och stickade.

Förr i världen var det mycket gott om kräftor i Boarpsån. Eriks föräldrar hade kräftmarker och där togs upp massor med kräftor. Josefssons biträden i Ulricehamn fick komma ut och fiska och de hade stora påsar på ryggen när de kom hem. Bäst gick det att ta kräftor på en plats som kallades "Kila", den låg uppåt Stegamo till.

Ibland hade vi besök av tattare, "vårt tater" som mor sa. Det var Manda och Klara som mor kallade så. Manda var mycket känd för att bota "engelska sjukan" eller "skivert" som det också kallades.

När vi flyttat hit till Götåkra blev vi grannar med Bodvar, som var kardmakare. Han hade folk ute i byarna som "satte" kardor åt honom. En av dem hette Svensson och var uppifrån Danstorp. Han drack lite för mycket ibland och då satt han alltid på åkbrädan i botten på "jöbotten". En dag kom han till Bodvar med kardor och då satt han på detta sätt och var rätt påstruken. Bodvar sa att han skulle väl bjuda på något, men det passar kanske inte så bra idag, för han såg ju att Svensson fått tillräckligt. Svensson pratade "i näsan" och han svarade: "Skulle det nån gång passa, så ä dä väl nu". En gång när han var full skulle polisen ta honom, men då sa Svensson "Det går inte, för jag har lovat Maja att ja ska komma hem till klockan fem"...

Sedan Svensson blivit änkeman bodde han tillsammans med sin fosterdotter som hette Emerentia. Våra barn har var sitt par kardor till minne av Henning Bodvar.

Edit Pettersson, Götåkra
28/5 1899 – 19/8 1987

*Skolfoto från Kvarnhults skola. Edit är nr 2 från höger i mittenraden.
Lärrarinna Ester Andersson*